

Григорій Берченко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0365-9009>
berchenkog@gmail.com

Євгеній Ткаченко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2510-5362>
tkachenkoevvl@ukr.net

УДК 342.565.2

ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ З ІНДИВІДУАЛЬНОЮ КОНСТИТУЦІЙНОЮ СКАРГОЮ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ. Нині в Конституційному Суді України (КСУ) відкрито 30 проваджень за конституційними скаргами (з 1 068 поданих), переважно в межах колегій суддів або сенатів постановляються ухвали про відмову у відкритті провадження.

Останнім часом увага до науково-практичних аспектів функціонування конституційної скарги значно посилилася на рівні проведення численних конференцій, семінарів, круглих столів, почали з'являтися спеціальні дослідження.

Метою статті є з'ясування типових причин, які породжують відмову у відкритті проваджень за конституційними скаргами, виявлення теоретико-практичних проблем застосування Закону України "Про Конституційний Суд України" і формулювання пропозицій щодо вдосконалення практики розгляду та якості підготовки самих конституційних скарг.

Суд найчастіше відмовляє у відкритті конституційних проваджень у справах на підставі п. 4 ч. 1 ст. 62 Закону України "Про Конституційний Суд України". Типовими випадками, які колегії та сенати кваліфікують як порушення, є: 1) цитування без аргументації; 2) аргументація щодо неконституційності окремої норми, а не всього закону; 3) незгода з судовим рішенням чи законодавчим регулюванням; 4) посилення лише на рішення Європейського суду з прав людини; 5) відсут-

ність законодавчого регулювання та законодавча неузгодженість, неоднозначність; 6) відсутність демонстрації зв'язку норми закону з обмеженням права; 7) доведення неоднозначності застосування норми; 8) предметом скарги є інші акти (а також дії або бездіяльність), а не закон.

Позиція самообмеження, яка є цілком доречною щодо конституційних подань і звернень, виглядає занадто формальною при розгляді конституційних скарг. Конституційна скарга значною мірою розглядається конституцієдавцем і законодавцем з позицій суспільного значення, суспільного інтересу, характеризується спрямуванням на захист прав людини. КСУ при розгляді конституційної скарги має право визнати норму конституційною, а також дати оцінку її практиці тлумачення, що може не відповідати Конституції України.

Ключові слова: конституційна скарга; конституційний контроль; Конституційний Суд України; права людини.

За трохи більше ніж два роки після фіксації в тексті Конституції України права на індивідуальну конституційну скаргу станом на 29 листопада 2018 р. до Конституційного Суду України (далі – КСУ) надійшло 1 068 таких скарг¹. Водночас жодна з них не була задоволена, не ухвалено рішення по суті такої скарги і, відповідно, жодного разу скарга не призвела до визнання положень закону чи всього закону неконституційним. Нині відкрито лише 30 проваджень за конституційними скаргами, при цьому в межах колегій суддів КСУ або першого чи другого сенатів КСУ переважно постановляються ухвали про відмову у відкритті провадження. Окрім того, значна частина конституційних скарг навіть не потрапляють до колегій, оскільки на підставі ч. 3 ст. 57 Закону України “Про Конституційний Суд України” (далі – Закон про КСУ)² вони не приймаються Секретаріатом КСУ з мотивів неналежного оформлення.

Зважаючи на особливі сподівання і надії, які покладалися на введення інституту індивідуальної конституційної скарги, варто проаналізувати практику розгляду конституційних скарг та віднайти найбільш типові причини, які породжують відмову з боку відповідних колегій і сенатів КСУ у відкритті проваджень за конституційними скаргами. Звертаємо увагу й на те, що ухвали, винесені сенатами, відповідно до ч. 1 ст. 92 Закону про КСУ містять юридичні позиції.

Ще в Концепції нової Конституції України, схваленій Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 р., у розділі VIII “Охорона Конституції” пропонувалося наділити Конституційний Суд широкими повноваженнями, зокрема, надати йому:

¹ Конституційні скарги, що надійшли до Конституційного Суду України за станом на 1 листопада 2018 року. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyeni-skargy-shcho-nadiyshly-do-konstytuciyonogo-sudu-ukrayiny-za-stanom-na-1-0> (дата звернення: 31.10.2018).

² Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

<...> право припиняти дію законів, актів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, оголошувати їх юридично недійсними, ухвалювати рішення про незаконність дій, розпоряджень несудових державних влад за скаргами окремих громадян про порушення їх конституційних прав і свобод³.

До тексту Конституції України 1996 р.⁴ право на звернення з індивідуальною конституційною скаргою так і не потрапило. Водночас вітчизняні науковці активно досліджували практику зарубіжних країн щодо функціонування відповідного інституту, а також перспективи його запровадження в Україні. Зокрема, йдеться про дисертаційні, монографічні дослідження, наукові статті, присвячені інституту конституційної скарги безпосередньо або в контексті захисту прав людини конституційними судами. Так, варто згадати праці, зокрема, К. Айріян⁵, Т. Бринь⁶, М. Гецько⁷, А. Головіна⁸, М. Гультай⁹, Г. Зубенко¹⁰, Ю. Кузнецової¹¹, О. Кравченко¹², В. Крижановського¹³, В. Лемака¹⁴, В. Остапенка¹⁵, В. Радзівської¹⁶, А. Ткачука¹⁷, колективну монографію за авторством Ю. Барабаша, І. Бодрової,

³ Про Концепцію нової Конституції України: постанова Верховної Ради Української РСР від 19 червня 1991 р. № 1213-ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12> (дата звернення: 31.10.2018).

⁴ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 31.10.2018).

⁵ К Айріян, 'Конституційна скарга як форма звернення до органу конституційної юрисдикції' (дис канд юрид наук, Національна академія внутрішніх справ 2015).

⁶ Т Бринь, 'Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина' (дис канд юрид наук, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого 2010).

⁷ М Гецько та інші (за заг ред), *Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз: монографія* (Гельветика 2015) 228; М Гецько 'Інститут конституційної скарги як засіб захисту прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз' (дис канд юрид наук, Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т" 2014).

⁸ А Головін, *Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні* (Логос 2012); А Головін, 'Окремі питання, пов'язані з запровадженням інституту конституційної скарги у вітчизняному законодавстві' (2013) 1-2 *Право України* 244-268.

⁹ М Гультай, *Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя* (Право 2013); М Гультай, 'Повна чи нормативна конституційна скарга: пошук національної моделі' (2013) 1 *Вісник Національної академії правових наук України* 24-33.

¹⁰ Г Зубенко, 'Інститут конституційної скарги в Україні: питання запровадження' (2017) 23 *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Право"* 58-61.

¹¹ Ю Кузнецова, 'Інститут конституційної скарги: теоретичні аспекти проблеми' (2013) 4 *Вісник Конституційного Суду України* 91-101.

¹² О Кравченко, 'Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України: доктринальні, прикладні та компаративні аспекти' (дис канд юрид наук, Інститут законодавства Верховної Ради України 2011).

¹³ В Крижановський, 'Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні' (дис канд юрид наук, Національний університет "Одеська юридична академія" 2013).

¹⁴ В Лемак, 'Конституційна скарга: досвід держав Центральної Європи і можливі уроки для України' (2016) 4 *Публічне право* 49-56; В Лемак та О Петришин, 'Конституційна скарга в Україні: проблеми механізму впровадження' (2017) 2 *Вісник Національної академії правових наук України* 79-88.

¹⁵ В Остапенко, 'Конституційна скарга у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина' (2016) 4 *Форум права* 240-251.

¹⁶ В Радзівська, 'Конституційний Суд України в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина' (дис канд юрид наук, Інститут законодавства Верховної Ради України 2013).

¹⁷ А Ткачук, 'Конституційний суд у механізмі захисту основних прав і свобод людини: модельний підхід' (дис канд юрид наук, Інститут законодавства Верховної Ради України 2012).

О. Петришина, С. Серьогіної¹⁸. Особливо останнім часом посилюється увага до науково-практичних аспектів функціонування конституційної скарги на рівні проведення численних конференцій, семінарів, круглих столів¹⁹.

Крім того, почали з'являтися спеціальні дослідження, присвячені, зокрема, проблемам розгляду конституційних скарг КСУ і причинам, що спричиняють відмову у відкритті проваджень²⁰. Водночас динаміка відповідних процесів розгляду конституційних скарг й актуальність відповідної проблематики постійно потребує розгляду та аналізу, чим і обумовлений вибір тематики статті.

Метою дослідження є з'ясування типових причин, які породжують відмову у відкритті проваджень за конституційними скаргами, виявлення теоретико-практичних проблем застосування Закону про КСУ та формулювання пропозицій щодо вдосконалення відповідної практики КСУ, а також якості підготовки самих конституційних скарг.

Суд найчастіше відмовляє у відкритті конституційних проваджень у справах на підставі п. 4 ч. 1 ст. 62 Закону про КСУ – неприйнятність конституційної скарги (158 – колегії; 12 – сенати станом на 31 серпня 2018 р.)²¹. Причому найбільш поширеною підставою для відмови у відкритті провадження у справі є неприйнятність конституційної скарги у зв'язку з недотриманням п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ:

<...> у конституційній скарзі зазначаються обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону²².

Типовими випадками, які колегії та сенати КСУ кваліфікують як порушення цього пункту, ми розглянемо у цій статті більш детально. Водночас наголосимо, що часто причин для відмови одночасно може бути

¹⁸ О. Петришин та інші (за заг ред), *Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні* (Атіка-Н 2010) 108.

¹⁹ Ю. Баулін (заг ред), *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез* (м. Київ, 18 грудня 2015 р.) (Ваїте 2016) 186; 'У КСУ відбулась міжнародна конференція "Індивідуальна конституційна скарга до Конституційного Суду України"' (*Конституційний Суд України*, 2018) <<http://www.ccu.gov.ua/novyna/u-ksu-vidbulas-mizhnarodna-konferenciya-individualna-konstytutsiyna-skarga-do-0>> дата звернення 31 Жовтень 2018.

²⁰ Ю. Кириченко та Б. Бондаренко, *Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги* (ФОРМ Москаленко 2018) 40; Д. Шаров, 'Конституційна скарга: остання статистика та недоліки під час подання' (*Українське право*, 4 червня 2018) <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/konstytutsiyna-skarga-ostannya-statystyka-ta-nedoliky-pid-chas-podannya/> дата звернення 31 Жовтень 2018.

²¹ У КСУ відбулась міжнародна конференція "Індивідуальна конституційна скарга до Конституційного Суду України" (н 19).

²² Про Конституційний Суд України (н 2).

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

декілька і не завжди пункти, що будуть нами наведені, були єдиним зауваженням із боку КСУ.

1. Цитування без аргументації

Наведення лише змісту положень законів, цитування деяких приписів Конституції України, практики КСУ без викладення аргументів щодо невідповідності Основному Закону України не є обґрунтуванням його неконституційності²³.

Так само цитування приписів Основного Закону України, юридичних позицій КСУ і рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), положень Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ)²⁴ без наведення аргументів щодо невідповідності Конституції України не є обґрунтуванням неконституційності у розумінні п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ²⁵.

КСУ кваліфікує як відсутність обґрунтування відсутність у скарзі зв'язку між положеннями закону та відповідними положеннями Конституції України²⁶. Аналогічний підхід щодо визнання цитування рівноцінним відсутності обґрунтування був застосований у низці інших ухвал колегій КСУ²⁷.

По суті КСУ продовжив практику кваліфікації цитування рівноцінним відсутності обґрунтування, яку він вже до цього застосовував і продовжує застосовувати при відкритті проваджень за конституційними поданнями (ухвали від 27 грудня 2011 р. № 66-у/2011, від 27 березня 2013 р. № 10-у/2013, від 8 липня 2015 р. № 29-у/2015, від 21 грудня 2017 р. № 13-у/2017).

Водночас повністю виключати цитування із тексту конституційної скарги, мабуть, не варто. Йдеться імовірноше про те, що одних лише цитат недостатньо.

²³ Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 4 квітня 2018 р. № 9-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

²⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 31.10.2018).

²⁵ Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 5 квітня 2018 р. № 23-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/23_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 5 квітня 2018 р. № 24-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/24_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

²⁶ Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 26 вересня 2018 р. № 36-у(II)/2018 від 28 грудня 2014 р. № 76-VIII. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/36_u_2_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

²⁷ Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. № 157-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/157-22_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 22 травня 2018 р. № 175-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/175-21_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

2. Аргументація щодо неконституційності окремої норми, а не всього закону

Так, аргументи щодо неконституційності окремих положень закону не можна вважати належним обґрунтуванням неконституційності цього акта загалом. Суб'єкт права на конституційну скаргу має навести аргументи й довести взаємозв'язок між неконституційністю окремих положень відповідного закону України та необхідністю його визнання таким, що суперечить Конституції України загалом²⁸.

3. Незгода з судовим рішенням чи законодавчим регулюванням

Незгода з судовим рішенням також не є підставою для відкриття конституційного провадження у справі²⁹. Викладені суб'єктом права на конституційну скаргу сумніви щодо законності й обґрунтованості судового рішення у його справі, а також висновок щодо відсутності правових наслідків цього рішення не можуть вважатися правовим обґрунтуванням неконституційності³⁰. Фактична незгода з існуючим законодавчим регулюванням не є обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності³¹. Так само розбіжності у праворозумінні не є обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності оспорюваного закону (його окремих положень)³².

КСУ, відмовляючи у відкритті провадження, іноді коментує відповідне законодавче регулювання з позицій співвідношення з Основним Законом України. Зокрема, йдеться про досить поширену категорію консти-

²⁸ Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 17 квітня 2018 р. № 103-2(І). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/103_2_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 17 квітня 2018 р. № 105-2(І). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/105_2_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

²⁹ Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 6 червня 2018 р. № 18-у(ІІ)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/18-y_2_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного суду України від 4 квітня 2018 р. № 11-1(ІІ). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/11_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 18 квітня 2018 р. № 114-2(І). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/114_2_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 20 квітня 2018 р. № 121-2(ІІ). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/121-2ii2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 р. № 126-1(І). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/126_1_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

³⁰ Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. № 158-2(ІІ). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/158-22_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

³¹ Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного суду України від 10 квітня 2018 р. № 47-1(ІІ). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/47_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 4 квітня 2018 р. № 3-1(ІІ). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

³² Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 12 квітня 2018 р. № 67-3(І). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/67_31_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

туційних скарг, які стосуються неконституційності (невідповідності ст. 55 Конституції України) тих чи інших законодавчих процесуальних норм, які забороняють касаційне оскарження судових рішень. Так, наприклад, КСУ зазначає, що:

<...> у той же час Основний Закон України не містить положень, які встановлювали б обов'язковий касаційний перегляд усіх без винятку судових рішень. Таким чином, Основний Закон України передбачає як обов'язковий лише апеляційний перегляд справи, а касаційне оскарження судового рішення відносить до питань законодавчої доцільності, вирішення яких є виключним повноваженням Верховної Ради України³³.

Посилаючись на підтвердження своєї позиції на рішення ЄСПЛ, заявник не взяв до уваги позицію цього суду, згідно з якою право на доступ до суду не є абсолютним і може підлягати обмеженням; їх накладення дозволене за змістом, оскільки право доступу 'за своєю природою вимагає регулювання з боку держави, яке може змінюватися залежно від часу і місця та відповідно до потреб і можливостей суспільства та окремих осіб' (рішення у справах від 21 лютого 1975 р. "Голдер проти Сполученого Королівства", від 28 травня 1985 р. "Ашингдейн проти Сполученого Королівства")³⁴.

Крім того, КСУ критикує не лише наявність цитування положень законів України, посилання на рішення КСУ та ЄСПЛ з відтворенням їхніх фрагментів, фактичну незгоду із судовим рішенням, законодавчим регулюванням, а й довільну (в термінології КСУ – "власну") інтерпретацію положень Конституції України³⁵. По суті КСУ вимагає певної якості аргументації та обґрунтування. Фактично йдеться про те, що вже на стадії відкриття провадження КСУ достатньо детально й прискіпливо аналізує обґрунтування скарги з точки зору її змісту. Підставою для відмови у відкритті провадження стає в такому випадку п. 4 ст. 62 Закону про КСУ – неприйнятність конституційної скарги в частині відсутності обґрунтування (п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ).

КСУ таким чином сперечається із суб'єктами конституційної скарги по суті наведеної ними аргументації, вважаючи її неправильною.

³³ Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 5 квітня 2018 р. № 29-2(І). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/29-2i2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2018);

Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 квітня 2018 р. № 45-2(І). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/45-2i2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2018).

³⁴ Ухвала другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 25 квітня 2018 р. № 29-2(І)/2018. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/29-2i2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2018).

³⁵ Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 13 червня 2018 р. № 21-у(І)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/21-yi_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

Виходить так, що обґрунтування в скарзі все ж таки є, просто КСУ з ним не погоджується. На нашу думку, не називаючи прямо, КСУ тут використовує доктрину політичного питання, яка означає, що він не має права оцінювати те, що віддано на розсуд парламенту самою Конституцією України.

У такому разі з юридичної точки можливо було б у тексті відповідних ухвал прямо звертатися до доктрини політичного питання і визнавати, що конституційна скарга подана поза сферою компетенції КСУ (п. 2 ст. 62 Закону про КСУ), який не має права втручатися у питання, що віднесені до компетенції парламенту. Як приклад можна навести ухвалу КСУ про припинення конституційного провадження у справі за конституційними поданнями 57 та 69 народних депутатів України щодо “визнання неконституційними актів, прийнятих на засіданні частини народних депутатів України у приміщенні ‘Українського дому’ 21 січня та 1 лютого 2000 р.” від 27 червня 2000 р. № 2-уп/2000, де КСУ визнав відсутність своєї компетенції в оцінці рішень, прийнятих в “Українському домі”, ‘які є, по суті, елементом політичного процесу’ і припинив конституційне провадження за невідомістю йому питань, порушених у конституційних поданнях³⁶.

Доктрина політичного питання використовується КСУ так само в абзаці 3 п. 5 рішення від 26 лютого 1998 р. № 1-рп/98 (справа про вибори народних депутатів України)³⁷, а також в абзаці 3 п. 2.4 рішення від 21 грудня 2017 р. № 3-р/2017 (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії)³⁸.

Пряме використання доктрини політичного питання, на нашу думку, при відмові у відкритті конституційного провадження у відповідних випадках виглядало б достатньо виправданим.

4. Обґрунтування неконституційності шляхом посилання на рішення ЄСПЛ

Цей висновок КСУ сформулював так:

<...> порівняння змісту положення пункту 1 частини другої статті 245 Кодексу з рішенням Європейського суду з прав людини не може вважатися належним обґрунтуванням невідповідності цього положення Кон-

³⁶ Ухвала Конституційного Суду України від 27 червня 2000 р. № 2-уп/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002u710-00> (дата звернення: 12.12.2018).

³⁷ Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 р. № 1-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-98> (дата звернення: 12.12.2018).

³⁸ Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 р. № 3-р/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17?lang=ru> (дата звернення: 12.12.2018).

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

ституції України в розумінні вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України “Про Конституційний Суд України”³⁹.

У зв’язку з цим варто згадати вироблений КСУ принцип дружнього ставлення до міжнародного права, відповідно до якого якщо статті Конституції України і ЄКПЛ кореспондуються, то практика щодо тлумачення та застосування статті Конвенції ЄСПЛ має враховуватися при розгляді справи (абзац 3 п. 2.3 мотивувальної частини рішення КСУ від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016 (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу))⁴⁰.

На нашу думку, при обґрунтуванні цілком припустимо, щоб автор конституційної скарги не просто порівняв норму закону з рішенням ЄСПЛ, а зробив висновок про порушення свого конституційного права і в контексті цього, опосередковуючи свою аргументацію доктриною дружнього ставлення до норм міжнародного права, послався на практику ЄСПЛ.

5. Відсутність законодавчого регулювання та законодавча неузгодженість, неоднозначність

КСУ зазначає, що:

<...> відсутність законодавчого регулювання та неузгодженість не є належним обґрунтуванням неконституційності норм закону. Вирішення вказаних питань є прерогативою Верховної Ради України, а отже, вони не можуть бути предметом розгляду Конституційного Суду України⁴¹.

Таким чином, КСУ підтверджує свою позицію про те, що усунення неузгодженостей у законодавчих актах не належить до його повноважень (ухвали від 15 січня 2004 р. № 1-у/2004, від 23 вересня 2008 р. № 43-у/2008).

6. Відсутність демонстрації зв’язку норми закону з обмеженням права КСУ, на підставі п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ, дійшов висновку:

Особа, яка звертається до Конституційного Суду України, повинна не лише зазначити, а й аргументовано довести як саме закон (його окремі положення) обмежує чи порушує її конкретне конституційне

³⁹ Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 11 квітня 2018 р. № 53-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/53_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁰ Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16> (дата звернення: 12.12.2018).

⁴¹ Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 26 червня 2018 р. № 23-у(II)/2018. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/23-u_2_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

право і що таке обмеження не відповідає Конституції України (є неконституційним)⁴².

Водночас у зв'язку з цим варто навести позицію суддів КСУ О. Литвинова і М. Мельника. Зокрема, О. Литвинов зазначає, що відповідна юридична позиція сенату КСУ не впливає із законодавчої норми. На його думку, потрібно лише вказати конституційне право людини, яке, на суб'єктивне переконання автора клопотання, зазнало порушення внаслідок застосування закону. Крім того, на його думку, законодавче положення стосовно необхідності зазначати, яке з гарантованих Конституцією прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону, не впливає зі ст. 151¹ Основного Закону. Особа, дотримуючись норм Конституції України, може наводити твердження не лише щодо порушення конституційного права, а й порушення конституційних принципів і гарантій. Причому, на думку О. Литвинова, юридична особа *a priori* не може володіти правами людини⁴³ (хоча, на нашу думку, остання теза щодо юридичних осіб є досить спірною).

Схожу думку висловив і суддя М. Мельник. Він зазначив, що сенат, інтерпретуючи норму Закону про КСУ, 'фактично встановив нову не передбачену Законом вимогу до конституційної скарги'⁴⁴.

Отже, постає питання про можливість подання конституційної скарги, якщо її неконституційність прямо не пов'язана з порушенням правом особи, проте такий закон був застосований у її справі і порушує принципи Конституції, гарантії прав людини, норми інших розділів Конституції України або порушена конституційна процедура його прийняття.

Нині КСУ кваліфікує такі аргументи як невідповідність п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ і відмовляє у відкритті провадження. Так, не є обґрунтуванням його неконституційності у розумінні цих положень, якщо автор клопотання у конституційній скарзі цитує приписи Основного Закону без зазначення того, яке з гарантованих прав людини зазнало порушення внаслідок застосування Закону про КСУ⁴⁵. Так само, на думку КСУ:

⁴² Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 р. № 127-1(І) URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/127-1_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 13 червня 2018 р. № 20-у(І)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴³ Окрема думка судді Конституційного Суду України Литвинова О. М. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_i_2018_1.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁴ Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_i_2018_2.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁵ Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 19 вересня 2018 р. № 33-у(І)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/33-y_1_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

Зазначені у конституційній скарзі положення статей 6, 19 Конституції України не стосуються безпосередньо прав людини, а передбачають загальні засади здійснення державної влади в Україні, визначення меж повноважень діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, тобто посилання на недотримання їх приписів не може вважатися зазначенням прав людини, які зазнали порушення внаслідок застосування оспорюваних положень Кодексу⁴⁶.

Посилання на порушення конституційних гарантій прав людини також недостатньо:

Оскільки названі конституційні положення визначають гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, незалежності і недоторканності суддів, а також обов'язковість рішень та висновків Конституційного Суду України, то вони не можуть бути самостійним аргументом для обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень)⁴⁷.

Аналогічні посилання, що стосувалися гарантій реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина, КСУ також неодноразово визнавав недостатніми⁴⁸. Таким чином, теоретична дискусія з приводу того, чи є та інша норма правом людини, чи гарантією, набуває практичного аспекту.

Часто колегії та сенати вказують на неправильне розуміння права, а також сутності його обмеження суб'єктами скарги, незважаючи на те, що порушене право формально у скарзі зазначено. Зокрема:

<...> автор клопотання, стверджуючи, що оспорюване положення Закону обмежує зміст права на пенсійне забезпечення і його гідний рівень та порушує правову визначеність як складову принципу верховенства права, не вірно розуміє зміст цього положення, оскільки зміна порядку реалізації права на перерахунок раніше призначених пенсій працівникам прокуратури не означає автоматичного обмеження змісту цього права⁴⁹.

⁴⁶ Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. № 161-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/161_2_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁷ Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 18 квітня 2018 р. № 112-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/112_21_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁸ Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 6 квітня 2018 р. № 36-2(I). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/36-2i2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2018); Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 17 квітня 2018 р. № 102-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/102_2_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁴⁹ Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 4 квітня 2018 р. № 7-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_1_ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

<...> зміна порядку пенсійного забезпечення не означає його автоматичної втрати, оскільки перерахунок призначеної пенсії лише на підставі зміни розміру заробітної плати працівника на посаді, яку в минулому обіймав пенсіонер, не є частиною права на соціальний захист, передбаченого статтею 46 Конституції України⁵⁰.

Таким чином, від суб'єкта звернення з конституційною скаргою вимагається не просто вказати право, а й правильно інтерпретувати його сутність. Причому КСУ перевіряє це одразу на стадії відкриття провадження.

7. Доведення неоднозначності застосування

КСУ зазначає, що неоднозначність застосування судами України оспорюваних положень закону не є обґрунтуванням неконституційності останніх у розумінні п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ⁵¹. При цьому він вказує, що забезпечення однакового застосування норм права судами належить до повноважень Верховного Суду (п. 6 ч. 2 ст. 36 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”)⁵².

Вочевидь, неоднозначність застосування норм закону суб'єкти звернення із конституційною скаргою вказують, дотримуючись вимог Закону України від 6 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР “Про Конституційний Суду України”, що вже втратив чинність, де це було передбачено як підстава для відкриття провадження за конституційним зверненням особи. Нині такої вимоги немає і, навпаки, опис неоднозначності застосування кваліфікується як відсутність обґрунтування. На нашу думку, такий опис неоднозначності застосування навряд чи є аж надто зайвим, якщо поряд із ним у скарзі присутня пряма аргументація неконституційності норми закону (особливо в контексті можливості надання оцінки практиці тлумачення закону в резолютивній частині рішення, про що йтиметься далі).

8. Предметом скарги є інші акти (а також дії або бездіяльність), а не закон

До таких прикладів можна віднести, зокрема, випадки, коли суб'єкт скарги просив визнати неконституційним положення постанови Кабінету Міністрів України⁵³. До речі, логічною видається позиція суддів

⁵⁰ Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. № 159-2(II). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/159-2-ii.pdf> (дата звернення: 31.10.2018).

⁵¹ Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 р. № 137-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/137_2-ii_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁵² Ухвала Першої колегії Першого сенату Конституційного Суду України від 25 квітня 2018 р. № 153-1(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/153_1_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁵³ Ухвала Першого сенату Конституційного Суду України від 13 червня 2018 р. № 19-у(I)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/19-y_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

М. Мельника, викладена в його окремій думці⁵⁴ стосовно підстав відмови у відкритті провадження в цьому випадку. КСУ відмовив на підставі відсутності обґрунтування скарги (її неприйнятність, п. 4 ст. 62 Закону про КСУ), хоча ймовірніше це питання просто не належить до компетенції КСУ (п. 2 ст. 62 Закону про КСУ).

Також КСУ відмовив у відкритті провадження, коли фактично оскаржувалася бездіяльність Президента України⁵⁵. При цьому КСУ при відмові у відкритті провадження послався одразу на пункти 2 і 4 ст. 62 (неналежність до його повноважень, а також неприйнятність скарги з огляду на відсутність обґрунтування, як того вимагає п. 6 ч. 1 ст. 55 Закону про КСУ).

Відходчи від аналізу типових випадків, які КСУ кваліфікує як відсутність обґрунтування, окремо розглянемо питання щодо співвідношення статей, на які колегії та сенати КСУ посилаються при відмові у відкритті проваджень за конституційними скаргами. Так, неприйнятність конституційної скарги (вимоги щодо прийнятності сформульовані у ч. 1 ст. 77 Закону про КСУ, зокрема, йдеться про порушення вимог ст. 55 відносно обґрунтування скарги), є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження за п. 4 ст. 62 Закону про КСУ. Водночас відповідно до ч. 4 ст. 77 Закону про КСУ:

Суд відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу непринятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги⁵⁶.

КСУ на практиці часто посилається саме на п. 4 ст. 77 Закону про КСУ на доповнення до п. 4 ч. 1 ст. 62 як підставу відмови у відкритті провадження. Суд застосовує ці положення одночасно, не проводячи між ними жодного розмежування, згадуючи їх через кому⁵⁷.

То чи є відмінність між відсутністю просто “обґрунтування тверджень” (п. 6 ч. 2 ст. 55 Закону про КСУ), що тягне неприйнятність скарги, і тим, що “зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими” (ч. 4 ст. 77 Закону про КСУ)? Висловимо припущення, що ч. 4 ст. 77 створювалася для якихось особливих випадків поряд зі зловживанням правом на конституційну скаргу, наприклад, для осіб з ознаками душев-

⁵⁴ Окрема думка судді Конституційного Суду України М. І. Мельника. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/19-y_i_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁵⁵ Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 10 жовтня 2018 р. № 45-у(ІІ)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/45_u_2_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

⁵⁶ Про Конституційний Суд України (н 2).

⁵⁷ Див., наприклад: Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 6 червня 2018 р. № 18-у(ІІ)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/18-y_2_2018.pdf (дата звернення: 31.10.2018).

них розладів, а також текстів скарг явно абсурдного змісту. Цілком логічною виглядає думка, що якраз для таких випадків “очевидна необґрунтованість” і прописувалася, та за таких умов відмова у відкритті повинна бути цілком виправданим кроком, який не має підлягати детальній аргументації з боку КСУ. Проте відмова у відкритті проваджень за наявності аргументації, хоч і такої, з якою не погоджується КСУ, викликає сумніви з точки зору посилання саме на “очевидну необґрунтованість” скарги.

Висновки. Необхідно зазначити, що КСУ зайняв стриману позицію суддівського самообмеження. Він сформулював досить жорсткі підходи щодо вимог до обґрунтування скарг, які відсікають значну їх кількість від можливості розгляду по суті. Чи є обрана суддями лінія на суддівське самообмеження правильною? Однозначно відповісти на це запитання складно. Водночас, все ж таки, дозволимо собі висловити припущення, що сама природа і призначення інституту конституційної скарги вимагає від КСУ більшого активізму, оскільки цей інститут створений для того, щоб допомогти особі захистити свої права. Ба більше, завдяки конституційній реформі 2016 р. цей інструмент тепер “вписаний” у ст. 55 Конституції України як один із важливих правозахисних механізмів.

Крім того, сам Закон про КСУ містить у собі певні інструменти суддівського активізму, які КСУ має проявляти при розгляді скарг. Причому ці інструменти незастосовні до конституційних подань і конституційних звернень, що наводить на певні роздуми. Назвемо їх.

По-перше, відповідно до ч. 2 ст. 77 Закону про КСУ: ‘Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2 частини першої цієї статті⁵⁸ якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу⁵⁹.

По-друге, відповідно до ч. 3 ст. 63 Закону про КСУ:

Якщо Сенат чи Велика палата вважає, що порушені у конституційній скарзі питання мають особливе суспільне значення для захисту прав людини, Суд може відмовити у припиненні розгляду такої скарги навіть у разі подання суб’єктом права на конституційну скаргу заяви про її відкликання⁶⁰.

По-третє, відповідно до ч. 1 ст. 78 Закону про КСУ:

⁵⁸ Йдеться про тримісячний строк, який не має сплинути з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення).

⁵⁹ Про Конституційний Суд України (н 2).

⁶⁰ Там само.

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

При розгляді конституційної скарги Велика палата, у виняткових випадках, з власної ініціативи може вжити заходів щодо забезпечення конституційної скарги, видавши забезпечувальний наказ, який є виконавчим документом⁶¹.

Саме тому, вважаємо, що позиція самообмеження, яка є цілком доречною щодо конституційних подань і звернень виглядає занадто формальною при розгляді конституційних скарг. Конституційна скарга значною мірою розглядається конституцієдавцем і законодавцем з позицій суспільного значення, суспільного інтересу, характеризується спрямуванням на захист прав людини. Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 89 Закону про КСУ:

Якщо Суд, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його положення) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то Конституційний Суд вказує на це у резолютивній частині рішення⁶².

Таким чином, сенс розгляду конституційної скарги з позицій захисту прав і свобод людини та громадянина може полягати не тільки у визнанні норми закону неконституційною. КСУ може визнати закон (положення закону) конституційним, а також дати оцінку практиці тлумачення (якщо таке тлумачення судами не відповідає Конституції України). По суті йдеться про приховану (латентну) функцію офіційного тлумачення Конституції і законів України як вторинний продукт КСУ при розгляді конституційних скарг, спрямований на захист прав і свобод людини та громадянина. І цей аспект також вартий уваги і не має недооцінюватися з боку самого КСУ. Водночас рівень підготовки самих конституційних скарг є також достатньо низьким. Отже, має бути знайдений баланс між дотриманням особами всіх критеріїв, які сформулював КСУ, і суспільним інтересом, що вимагає від КСУ розгляду конституційних скарг по суті.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR (zi zminamy). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).

⁶¹ Про Конституційний Суд України (н 2).

⁶² Там само.

2. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] vid 4 lystopada 1950 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
3. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy [On the Constitutional Court of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 13 lypnia 2017 r. № 2136-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017. № 35. St. 376 (in Ukrainian).

Cases

4. Konstytutsiini skarhy, shcho nadiishly do Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy za stanom na 1 lystopada 2018 r. [Constitutional Complaints Received by the Constitutional Court of Ukraine as of November 1, 2018]. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyni-skargy-shcho-nadiyshly-do-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-za-stanom-na-1-0> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
5. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Lytvynova O. M. [Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine Lytvynova O. M.]. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_i_2018_1.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
6. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy M. I. Melnyka [Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine M. I. Melnik]. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/19-y_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
7. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Melnyka M. I. [Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine Melnik M. I.]. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_i_2018_2.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
8. Pro Kontseptsiiu novoi Konstytutsii Ukrainy [On the Concept of the New Constitution of Ukraine]: postanova Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR [Resolution of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR] vid 19 chervnia 1991 r. № 1213-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 liutoho 1998 r. № 1-rp/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-98> (accessed: 12.12.2018).
10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 21 hrudnia 2017 r. № 3-r/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-17?lang=ru> (accessed: 12.12.2018).
11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 1 chervnia 2016 r. № 2-rp/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16> (accessed: 12.12.2018).
12. Ukhvala Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 10 zhovtnia 2018 r. № 45-u(II)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/45_u_2_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
13. Ukhvala Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 chervnia 2018 r. № 23-u(II)/2018. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/23-u_2_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
14. Ukhvala Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 veresnia 18 № 36-u(II)/2018 vid 28 hrudnia 2014 r. № 76-VIII. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/36_y_2_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).

15. Ukhvala Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 6 chervnia 2018 r. № 18-u(II)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/18-y_2_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
16. Ukhvala Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 6 chervnia 2018 r. № 18-u(II)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/18-y_2_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
17. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 kvitnia 2018 r. № 157-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/157-22_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
18. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 20 kvitnia 2018 r. № 121-2(II). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/121-2ii2018.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
19. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 kvitnia 2018 r. № 158-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/158-22_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
20. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 kvitnia 2018 r. № 161-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/161_2_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
21. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 26 kvitnia 2018 r. № 159-2(II). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/159-2-ii.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
22. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 24 kvitnia 2018 r. № 137-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/137_2_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
23. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 22 travnia 2018 r. № 175-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/175-21_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
24. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 17 kvitnia 2018 r. № 103-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/103_2_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
25. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 17 kvitnia 2018 r. № 105-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/105_2_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
26. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 18 kvitnia 2018 r. № 114-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/114_21_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
27. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court

- of Ukraine] vid 5 kvitnia 2018 r. № 29-2(I). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/29-2i2018.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
28. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 6 kvitnia 2018 r. № 45-2(I). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/45-2i2018.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  29. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 25 kvitnia 2018 r. № 29-2(I)/2018. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/29-2i2018.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  30. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 18 kvitnia 2018 r. № 112-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/112_2i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  31. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 6 kvitnia 2018 r. № 36-2(I). URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/36-2i2018.pdf> (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  32. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Second Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 17 kvitnia 2018 r. № 102-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/102_2_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  33. Ukhvala Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 27 chervnia 2000 r. № 2-up/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002u710-00> (accessed: 12.12.2018).
  34. Ukhvala Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 13 chervnia 2018 r. № 21-y(I)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/21-yi_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  35. Ukhvala Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 13 chervnia 2018 r. № 20-u(I)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/20-y_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  36. Ukhvala Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 13 chervnia 2018 r. № 19-u(I)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/19-y_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  37. Ukhvala Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 19 veresnia 2018 r. № 33-y(I)/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/33_y_1_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  38. Ukhvala Pershoi kolehii Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 25 kvitnia 2018 r. № 153-1(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/153_1_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
  39. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 4 kvitnia 2018 r. № 9-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).

40. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 5 kvitnia 2018 r. № 23-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/23_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
41. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 5 kvitnia 2018 r. № 24-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/24_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
42. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 4 kvitnia 2018 r. № 11-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/11_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
43. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 10 kvitnia 2018 r. № 47-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/47_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
44. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 4 kvitnia 2018 r. № 3-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
45. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 11 kvitnia 2018 r. № 53-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/53_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
46. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of Judges of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 4 kvitnia 2018 r. № 7-1(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_1_ii_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
47. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 24 kvitnia 2018 r. № 126-1(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/126_1_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
48. Ukhvala Pershoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the First Panel of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 24 kvitnia 2018 r. № 127-1(I) URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/127-1_i_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).
49. Ukhvala Tretoi kolehii suddiv Pershoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Ruling of the Third Panel of Judges of the First Senate of the Constitutional Court of Ukraine] vid 12 kvitnia 2018 r. № 67-3(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/67_31_2018.pdf (accessed: 31.10.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

50. Holovin A, *Zakhyst prav i svobod liudyny i hromadianyna yedynym orhanom konstytutsiinoi yurysdyksii v Ukraini* [Protection of Human and Citizen's Rights and Freedoms by the Single Constitutional Jurisdiction Authority in Ukraine] (Lohos 2012) (in Ukrainian).
51. Hultai M, *Konstytutsiina skarha u mekhanizmi dostupu do konstytutsiinoho pravosuddia* (Pravo 2013) (in Ukrainian).
52. Kyrychenko Yu ta Bondarenko B, *Analychnyi zvit shchodo zaprovadzhennia instytutu konstytutsiinoi skarhy* [Analytical Report on the Introduction of the Institute of Constitutional Complaint] (FOP Moskalenko 2018) (in Ukrainian).

Edited books

53. Hetsko M ta inshi (za zah red), *Instytut konstytutsiinoi skarhy yak zasib zakhystu osnovnykh prav i svobod: porivnialno-pravovyi analiz: monohrafiia* [Institute of Constitutional Complaint as a Means of Protection of Fundamental Rights and Freedoms: Comparative Legal Analysis: Monograph] (Helvetyka 2015) (in Ukrainian).
54. Petyrshyn O ta inshi (za zah red), *Problemy ta perspektyvy zaprovadzhennia indyvidualnoi konstytutsiinoi skarhy v Ukraini* [Challenges and Prospects of Introduction of Individual Constitutional Complaint in Ukraine] (Atika-N 2010) (in Ukrainian).

Journal articles

55. Holovin A, 'Okremi pytannia, poviazani z zaprovadzhenniam instytutu konstytutsiinoi skarhy u vitchyznianomu zakonodavstvi' ['Separate Issues Relating to the Introduction of the Institute of Constitutional Complaint in the National Legislation'] (2013) 1-2 Pravo Ukrainy 244-268 (in Ukrainian).
56. Hultai M, 'Povna chy normatyvna konstytutsiina skarha: poshuk natsionalnoi modeli' ['Full or Normative Constitutional Complaint: Searching for the National Model'] (2013) 1 Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 24-33 (in Ukrainian).
57. Kuznetsova Yu, 'Instytut konstytutsiinoi skarhy: teoretychni aspekty problem' ['Institute of Constitutional Complaint: Theoretical Aspects of the Issue'] (2013) 4 Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy 91-101 (in Ukrainian).
58. Lemak V ta Petyrshyn O, 'Konstytutsiina skarha v Ukraini: problemy mekhanizmu vprovadzhennia' ['Constitutional Complaint in Ukraine: Implementation Mechanism Issues'] (2017) 2 Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 79-88 (in Ukrainian).
59. Lemak V, 'Konstytutsiina skarha: dosvid derzhav Tsentralnoi Yevropy i mozhyvi uroky dlia Ukrainy' ['Constitutional Complaint: Experience of Central European States and Possible Lessons for Ukraine'] (2016) 4 Publichne pravo 49-56 (in Ukrainian).
60. Ostapenko V, 'Konstytutsiina skarha u mekhanizmi zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna' ['Constitutional Complaint in the Mechanism of Protection of Human and Citizen's Rights and Freedoms'] (2016) 4 Forum prava 240-251 (in Ukrainian).
61. Zubenko H, 'Instytut konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: pytannia zaprovadzhennia' ['Institute of Constitutional Complaint in Ukraine: Issues of Introduction'] (2017) 23 Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii "Pravo" 58-61 (in Ukrainian).

Conference papers

62. Baulin Yu (zah red), *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez (m. Kyiv, 18 hrudnia 2015 r.)* [Materials of the International Scientific and Practical Conference on the Introduction of Constitutional Complaint in Ukraine: Collected Theses, Kyiv, December 18, 2015] (Vaite 2016) (in Ukrainian).

Dissertations

63. Airiian K, 'Konstytutsiina skarha yak forma zvernennia do orhanu konstytutsiinoi yurysdyksii' ['Constitutional Complaint as a Form of Applying to the Constitutional Jurisdiction Authority'] (dys kand yuryd nauk, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav 2015) (in Ukrainian).
64. Bryn T, 'Konstytutsiinyi Sud Ukrainy v mekhanizmi zakhystu ta zabezpechennia prav i svobod liudyny i hromadianyna' ['Constitutional Court of Ukraine in the Mechanism of Protection and Ensuring of Human and Citizen's Rights and Freedoms'] (dys

Григорій Берченко, Євгеній Ткаченко

- kand yuryd nauk, Natsionalna yurydychna akademiia im. Yaroslava Mudroho 2010) (in Ukrainian).
65. Hetsko M, 'Instytut konstytutsiinoi skarhy yak zasib zakhystu prav i svobod: porivnialno-pravovyi analiz' ['Institute of Constitutional Complaint as a Means to Protect Rights and Freedoms: Comparative Legal Analysis'] (dys kand yuryd nauk, Derzh. VNZ "Uzhhorod. nats. un-t" 2014) (in Ukrainian).
  66. Kravchenko O, 'Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna Konstytutsiinym Sudom Ukrainy: doktrynalni, prykladni ta komparatyvni aspekty' ['Protection of Human and Citizen's Rights and Freedoms by the Constitutional Court of Ukraine: Doctrinal, Applied and Comparative Aspects'] (dys kand yuryd nauk, Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy 2011) (in Ukrainian).
  67. Kryzhanovskiy V, 'Konstytutsiino-pravovi zasady sudovoho zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini' ['Constitutional Law Basis for Court Protection of Human and Citizen's Rights and Freedoms in Ukraine'] (dys kand yuryd nauk, Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia" 2013) (in Ukrainian).
  68. Radziivska V, 'Konstytutsiinyi Sud Ukrainy v mekhanizmi zabezpechennia prav i svobod liudyny i hromadianyna' ['Constitutional Court of Ukraine in the Mechanism of Ensuring Human and Citizen's Rights and Freedoms'] (dys kand yuryd nauk, Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy 2013) (in Ukrainian).
  69. Tkachuk A, 'Konstytutsiinyi sud u mekhanizmi zakhystu osnovnykh prav i svobod liudyny: modelnyi pidkhid' ['Constitutional Court in the Mechanism of Protection of Fundamental Human Rights and Freedoms: a Model Approach'] (dys kand yuryd nauk, Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy 2012) (in Ukrainian).

Websites

70. 'U KSU vidbulas mizhnarodna konferentsiia "Indyvidualna konstytutsiina skarha do Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy"' ['International Conference "Individual Constitutional Complaint to the Constitutional Court of Ukraine" Held at the CCU'] (*Konstytutsiinyi Sud Ukrainy*, 2018) <<http://www.ccu.gov.ua/novyna/u-ksu-vidbulas-mizhnarodna-konferenciya-indyvidualna-konstytuciyna-skarga-do-0>> accessed 31 October 2018 (in Ukrainian).
71. Sharov D, 'Konstytutsiina skarha: ostannia statystyka ta nedoliky pid chas podannia' ['Constitutional Complaint: Recent Statistics and Shortcomings of the Submission Procedure'] (*Ukrainske pravo*, 4 chervnia 2018) <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/konstytutsiyna-skarga-ostannya-statystyka-ta-nedoliky-pid-chas-podannya/> accessed 31 October 2018 (in Ukrainian).

Hryhorii Berchenko
Yevhenii Tkachenko

THE RIGHT TO SUBMIT AN INDIVIDUAL CONSTITUTIONAL COMPLAINT IN UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

ABSTRACT. Currently the Constitutional Court of Ukraine (CCU) has opened 30 proceedings based on constitutional complaints (out of 1,068 complaints filed), and panels of judges or senates mostly rule on declining the proceedings.

In recent years, scientific and practical aspects pertaining to the functioning of the constitutional complaint have come into a significantly increased focus at the level of numerous conferences, seminars, round tables, and special studies on this issue have begun to appear.

The purpose of this article is to find out the typical reasons which entail the decline to open the proceedings when a constitutional complaint is filed, to identify theoretical and practical challenges of application of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine” and to formulate the proposals for improving the practice of dealing with and the quality of preparation of constitutional complaints as such.

In most cases, the court declines to open constitutional proceedings in cases based on cl. 4 of Part 1, Article 62 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”. The typical cases which the panels and the senates qualify as a violation, are: 1) citation without argument; 2) arguments about unconstitutionality of a particular provision, not the entire law; 3) disagreement with a court decision or legislative regulation; 4) reference only to a judgment of the European Court of Human Rights; 5) lack of legislative regulation and legislative inconsistency, ambiguity; 6) no demonstration of any connection between a provision of law and restriction of a right; 7) proof that application of a provision is characterized by ambiguity; 8) the claim has other acts (and also actions or omissions) and not the law as its subject matter.

The position of self-restraint, which is quite appropriate in case of constitutional submissions and applications, seems too formal in dealing with constitutional complaints. A constitutional complaint is largely considered by the constitutionalist and the legislator in terms of public significance, public interest, and is characterized by its focus on the protection of human rights. While dealing with a constitutional complaint, CCU is entitled to recognize that a provision is constitutional, and also to assess its interpretation practice which may be inconsistent with the Constitution of Ukraine.

KEYWORDS: constitutional complaint, constitutional control; Constitutional Court of Ukraine; human rights.